

“A fost sau n-a fost?” – scurt răspuns către domnul Constantin Rezachevici

Contemporanistul Cristian Vasile ne înștiințează că, în paginile unui număr din *Ziarul financiar* (octombrie 2012), medievistul Constantin Rezachevici face, în cadrul unui interviu, un scurt rechizitoriu asupra unei la fel de succinte aprecieri pe care ne-am permis să o strecurăm în primul număr al revistei *Archiva Moldaviae*. Trimiterea bibliografică este limpede: p. 79 din numărul I (2009) al *Archiva Moldovei* [sic!]. Pentru a nu lăsa loc vreunui echivoc, redăm integral ceea ce scriam în revista menționată: “Ca un fel de minimă contrapondere, prezenta lucrare caută să depășească strâmtul cadru al faptelor. Poate ca termenul derizoriu de «sursologie» încă provoacă temeri, însă ne exprimăm punctul de vedere în conformitate cu care istoria evenimentială a ajuns oarecum într-un punct mort. Evenimentele sunt cvasicunoscute, ori readucerea lor în discursul actual ar putea conduce la riscul de a reduce expunerea la nivel strict de comemorare, în detrimentul interpretării istorice. De aceea, vom încerca să trecem de la nivelul «ce s-a întâmplat?» la o altă ștachetă (nu neapărat mai înaltă, dar în mod sigur mai puțin abordată în istoriografia românească), anume «ce s-a scris despre ce s-a întâmplat?»¹. Acesta este pasajul care l-a deranjat pe domnul Rezachevici și care îi oferă oportunitatea de a conchide: “ceea ce, în realitate, în ciuda exprimării prețioase, nu e altceva decât o banală introducere bibliografică de la începutul oricărei teme, așa cum s-a făcut în toate timpurile!”

De fapt, ceea ce intenționam să aducem în discuție era separația dintre **percepție** – care presupune contemporaneitatea cu faptele descrise –, și **representare** – care accentuează modalitatea în care respectivele fapte sunt privite de la distanță de secole. Pentru lămurirea diferenței dintre cele două tipuri de abordare, cel al **percepției** și cel al **representării**, Marc Carrier² găsește o explicație potrivită, atunci când precizează: “*Les concepts «perception» et «représentation» demandent d’être précisés. Pour les limites de cette analyse, la perception se distingue de la représentation du fait qu’elle est davantage physique, c’est-à-dire qu’elle provient directement des sensations, donc qu’elle est à la fois oculaire et consciente. La représentation, en contrepartie, se veut davantage une image mentale ou culturelle, qui se rapporte à une figure, un symbole ou un signe. La représentation n’est donc pas nécessairement oculaire, mais bien une image réelle ou non d’un objet, d’une personne ou d’un événement. En effet, le sens ou l’image mentale provoquée par ces éléments est unique à chaque culture: c’est, en fait, un phénomène sociologique de «représentation collective»³. Or, la représentation nous sera utile pour les chroniqueurs qui n’ont pas vu directement le cérémonial; elle nous offre une fenêtre sur les mentalités du monde médiéval occidental, sur ses façons d’organiser la réalité.*” În consecință, pentru separația dintre **percepție** și **representare**, totul depinde de

¹ Șerban Marin, *Însemnări din jurnalul venețianului Marino Sanudo referitoare la ultimii ani de domnie ai lui Ștefan cel Mare. Ambasadele Moldovei la Veneția*, „Archiva Moldaviae” I (2009), p. 79-91 (79).

² Marc Carrier, *L’image du grec selon les chroniqueurs des croisades: perceptions et reactions face au cérémoniel byzantin. 1096 à 1204*, 2000 [= <http://www.callisto.si.usherb.ca/~croisade/Byzance.htm>].

³ M. Carrier face trimitere aici la Roger Chartier. *Le monde comme représentation*, “Annales. Economies. Sociétés. Civilisations” 44 (1989), 6, p. 1505-1519.

“materia primă” utilizată, dacă sursele la îndemâna istoricului sunt sau nu contemporane cu evenimentele luate în considerare.

Apreciind subtilitatea domnului C. Rezachevici de a nu ne nominaliza, ne permitem – fără a emite pretenția angajării în vreo polemică – să subliniem câteva aspecte asupra modului nostru de a vedea lucrurile și să constatăm punctul din care abordarea lui C. Rezachevici se desparte de a noastră. În fond, provocarea lansată de domnia sa ne-a sporit curiozitatea, făcându-ne să lecturăm cu atenție și restul interviului găzduit de *Ziarul financiar*.

Devine limpede apartenența lui C. Rezachevici la o școală istorică care nu ezită să își exprime reticențele față de tot ceea ce este nou, plasându-l în categoria nostalgicilor.

Stilul domniei sale apelează în mod constant la adversative. (“Libertatea de exprimare a un lucru bun, [...], dar [...]”; “libertatea de exprimare e benefică, dar [...]”; “Desigur, e un fapt foarte benefic deschiderea spre exterior survenită după 1989. [...]. Numai că [...]” etc.) Este o metodă de înșelare a aparențelor, operată cu mai mult sau mai puțin succes. În fond, miezul problemei este atins: anume, orice încercare post-1989 de a dinamiza discursul istoric românesc se izbește de un zid al conservatorismului.

“Mingea aruncată la fileu” de către interviuator, exprimată prin formula introductivă “Vorbeați despre bune și rele în istoriografia actuală...” și asigurând astfel un cadru maniheist adecvat, îi oferă lui C. Rezachevici ocazia potrivită pentru a “înfiera” cu ironia aferentă anumite practici actuale din istoriografie. Prin urmare, nu este deloc dificil a se constata cu cine ține C. Rezachevici să se războiască. Și constatăm o aciditate ieșită din comun față de bursierii care studiază istoria în străinătate⁴, de istoricii care practică eseistica, de istoria generalizatoare, de cei care utilizează internet-ul (!)... Ca un dârz oponent al acestora stă, ca un far călăuzitor, “istoricul serios” (nefericită și goală de conținut sintagmă!), “avizat” de către “sacrosanta” Academie.

Nu este un discurs original... El reflectă un punct de vedere deja implementat după 1990 în istoriografia românească (de sus în jos, am adăuga). Este poate exprimarea unei reacții de neacceptare a ceea ce este nou, poate chiar de inadaptare și neputință... La fel de bine, acest gen de abordare este tocmai cel care cauzează ceea ce însuși dl. Rezachevici deplânge la un moment dat, atunci când constată că “Nu e întâmplător faptul că în vremea noastră istoria românilor e fie trecută cu totul cu vederea, fie abia menționată în istoria Europei”... Ne permitem un avertisment: istoricul de astăzi nu se mai poate închide în peșteră!

Pe de altă parte, firește, ne raliem fără echivoc opțiunilor domnului Rezachevici referitoare la impostură, la modalitatea facilă de obținere a titlului de doctor, la fenomenul nociv al plagiatului, implicarea dăunătoare a politicianului în (re)scrierea istoriei etc. De asemenea, putem adera și la opiniile exprimate de dl. Rezachevici vizavi de avantajele istoricilor contemporaniști față de medievști (deși, în acest din urmă caz, ne permitem să opinăm că nu este tocmai cea mai fericită comparație, apreciind, încă o dată, că avem de a face cu două domenii cu totul diferite).

⁴ Considerentul potrivit căruia istoria României nu se poate studia decât în România îl apreciem ca fiind de-a dreptul halucinant!

Ne exprimăm însă părerea de rău, dacă nu chiar stupoarea că, pe același plan cu asemenea cazuri, domnia sa plasează bursieri “Soros”⁵ și, în general, cei care studiază în afara granițelor.

Acest șir de ditirambe este în cele din urmă “încununat” cu acuza la adresa citatului nostru menționat la începutul acestei succinte intervenții. Suntem onorați! Atâta doar că, prin contracararea întrucâtva a categorisirilor domnului Rezachevici, îl înștiințăm că ne străduim să trecem testul propus de domnia sa, fie și numai prin aceea că, în decursul timpului, ne-am încadrat onorabil în îndeplinirea unora dintre criteriile domniei sale de a accede în tagma istoricilor “adevărați” și în satisfacerea setului de valori aferent accepțiunii domnului Rezachevici, prin publicarea unui volum de studii la Editura Academiei în 2008, un al doilea fiind sub tipar (în consecință, Academia nu ne-a exclus cu totul din “templu”), prin munca depusă de aproape două decenii în Arhivele Naționale (așadar, lucrul direct cu documentul de arhivă face parte din viața noastră științifică de zi cu zi!) sau prin lucrul constant cu manuscrisele venețiene (prin urmare, paleografia nu ne este tocmai străină!). Prin urmare, deși ne-am permis “erezia” de a beneficia de o bursă “Soros” în 1997-1998 și de a studia în străinătate (în special în 1999-2000, 2011-2012 etc.), nu ne-am îndepărtat de la lucrul direct cu documentele și nici de la relaționarea cu forul academic.

În aceste condiții, ne permitem în continuare să facem cu lejeritate pasul de la “ce anume s-a întâmplat” la “ce s-a scris despre ce s-a întâmplat”, operând astfel nu numai cu documentul în sine, ci și cu investigarea a ceea ce se află în spatele fiecărui document. Este un drum anevoios, este adevărat, însă îl asigurăm pe domnul C. Rezachevici că depunem eforturile necesare pentru a-l străbate în continuare.

Șerban V. Marin

⁵ În fapt, bursele respective nu mai poartă de multă vreme numele miliardarului american, însă utilizarea accentuată a rezonanței maghiare a acestuia oferă din belșug muniție “argumentației” cu iz naționalist, atât de des probată în discursul preluat și de către domnul Rezachevici.